

Wanneer we ons afvragen 'wat te doen', wordt de toekomst van het gemeenschappelijke als vanzelfsprekend beschouwd omdat gevraagd wordt naar 'wat'.

dere, en de ene kan zijn voor de ander, en de andere kan zijn voor de ander – in deze ontmoeting is er nog te veel te kruisen, te passeren, te overbruggen. We leven in een wereld waar we elkaar voortdurend kruisen, maar is het mogelijk om deze kruispunten te verschuiven naar de parallelle eis voor ruimte en het nu? Is het mogelijk om parallelle kruispunten op de kaart te zetten? Als het niet de finaliteit is die ons bindt, noch de geschiedenis, religie of het einde van de mensheid, als het niet een verlies is (verlies van gemeenschappelijkheid, geschiedenis, land) dat ons samenbrengt, of ons het gevoel geeft erbij te horen – ergens bijhoren zit immers vol tegenstrijdige dubbelzinnigheden –, als het niet de gemeenschappelijkheid van het werken is, wat is het dan dat ons samenhoudt en het WIJ maakt?

Op deze vraag antwoord ik slechts kort met een voorbeeld, met het werk van Oliver Ressler, een kunstenaar die werkt rond thema's als racisme, genetische manipulatie, economie, vormen van verzet. Wat interessant is aan zijn werk, is niet alleen de manier waarop het belangrijke verschuivingen kan bewerkstelligen in het kritisch begrip van visueleiteit.¹³ Een reeks foto's (*Untitled*, Geneva 03.06.03), genomen in Geneva in het kader van de anti-globalisatiereellen, kan ons ook helpen om het proces van ruimtelijke weergave te begrijpen, wat dan weer alles te maken heeft met de manieren waarop mensen samen zijn. Aan de hand van de foto's van etalages dichtgehamerd met houten platen die massaal gebruikt werden als panelen voor protestteksten, graffiti en beelden, soms in combinatie met de logo's en namen van mondiale bedrijven nog steeds zichtbaar naast de houten panelen, kunnen we zien hoe de incoherentie van ruimte en tijd de openbaring van het gemeenschappelijke mogelijk maakt. Door de mix van ruimtelijke incoherentie en de contingentie van

tijd van het gemeenschappelijke, worden de straten van de stad, de bewegingen, de talen van de stad en de parallelle ruimtelijke betekenissen op een heel andere manier in kaart gebracht. Wat deze beelden verbindt, is niet het gemeenschappelijke doel, zelfs niet de gemeenschappelijke betekenis, maar de alternatieve productie van taal door de ruimte in te nemen en de tijd open te trekken. De gemeenschappelijke verschijning is expliciet gemaakt, dit is 'de verschijningsvertoning', zoals Hannah Arendt het formuleerde. De vertoning is bijgevolg ruimtelijk incoherent (wat als bescherming bedoeld was, wordt een podium voor tijdelijke ruimtelijke toeëigening) en contingent in die zin dat het gemeenschappelijke expliciet wordt gemaakt, niet als een programma, maar als een antwoord op de tijdelijke urgentie van verschijning.

Van hieruit is het mogelijk om af te sluiten met de netelige WIJ taal, die natuurlijk al een zweem van engagement in zich draagt. Wanneer we ons afvragen 'wat te doen', wordt de toekomst van het gemeenschappelijke als vanzelfsprekend beschouwd omdat gevraagd wordt naar 'wat'. Maar het is ook niet voldoende te vragen 'hoe het gedaan kan worden', aangezien we dan snel vastlopen in een open situatie zoals het ideaal van participatieve democratie uit de jaren '60.¹⁴ Belangrijker is stil te staan bij de vraag waarom we iets samen doen, waarom we ondanks alles samen blijven. Op die manier worden niet alleen de manieren waarop we aan elkaar verschijnen zichtbaar, maar we moeten ook de vraag opentrekken naar waarom we überhaupt aan elkaar verschijnen. Wat voor contingente urgentie is hier aan het werk en wat voor incoherente ruimte zie je zachtjes schemeren doorheen de anonimiteit van de nacht?

1 Tentoonstelling: *Collective Creativity*, samengesteld door: What, How & for Whom / WHW (Ana Dević, Nataša Ilić, Sabina Sabolović, Ivet Čurlin), Kunsthalle Fridericianum, Kassel, 1.5.2005–17.7.2005. De groep kunstenaars en theoretici van de jongere generatie 'Chto delat/Wat te doen?' bestaat uit kunstenaars (Tsaplya en Glucklya, Nikolai Oleinikov, Kirill Shuvalov, Dmitry Vilensky), filosofen (Artem Magun, Oxana Timofeeva, Alexei Penzin), en schrijvers (David Riff, Alexander Skidan) die leven en werken in Petersburg, Moskou, Nizhny Novgorod en Berlijn. De groep werd opgericht in de lente van 2003 tijdens de actie *The Refoundation of Petersburg*.

2 Jean-Luc Nancy: *The Inoperative Community*, uitgegeven door Peter Connor, University of Minnesota Press, Minneapolis, London, 2004, p. XIII.

3 ibidem. p. xxxix.

4 Nicolas Bourriaud: *Relational Aesthetics*, Les Presses du Réel, 2002, p. 14 - 17.

5 Henri Lefebvre: *The Production of the Space*, Blackwell, Oxford 1996.

6 Charles Esche: 'What's the point of Art Centers Anyway? Possibility, Art and Democratic Deviance', http://www.republicart.net/disc/institution/esche01_en.htm

7 Charles Esche, 'What's the Point of Art Centres Anyway? - Possibility, Art and Democratic Deviance', http://www.republicart.net/disc/institution/esche01_en.htm

8 Ibidem.

9 Over kunst als ontmoetingsruimte schreef Nicolas Bourriaud in zijn boek *Relational Aesthetics*, Les Presses du Réel, 2002, p. 18.

10 Irrit Rogoff: *Collectivities, Mutualities, Participations*, reference...

11 Irrit Rogoff: *Collectivities, Mutualities, Participations*, reference

12 *Hannah Arendt: The Human Condition*, referentie

13 'Resslers foto zonder actie(s) is tegelijk een vindplaats van precieze tekstualiteit en een mogelijk antwoord op de vragen rond het verschil tussen mainstream journalistiek, groot kapitaal, de macht-elite

en het media-activisme. Er is een bepaalde fond van visueleiteit, een rangschikking van lichamen, schalen, licht en sturende blikken in de massamedia, vooral op de gemeenschappelijke zenders.' Marina Gržinić en Walter Seidl: 'Re-Framing Space in Photography: The Other Space, Parallel Histories', in: *Double Check, Re-Framing Space in Photography: The Other Space, Parallel Histories*, The Gallery of Contemporary Art, Celje, 2005, p. 13.

14 Paul Berman schrijft hier licht ironisch over wanneer hij het participatie-ideaal van de Amerikaanse politieke beweging uit de jaren 1960 beschrijft en het verslag van een bijeenkomst van de SDS (Students for a Democratic Society) in 1965 citeert: 'Alhoewel velen van ons stemmen als ondemocratisch beschouwen, is er toch de vraag of we het ons kunnen permitteren om per item acht uur te spenderen om tot een consensus te komen'. In: Paul Berman: *A Tale of Two Utopias, The Political Journey of the Generation of 1968*, W. W. Norton & Company, New York en London, 1997.